

Особливості інформаційно-аналітичної роботи в системі податкового адміністрування підприємств України

У статті розглянуто особливості інформаційно-аналітичної роботи в системі податкового адміністрування підприємств України, теоретично узагальнено основні форми проведення планових заходів щодо податкового адміністрування вітчизняних підприємств.

In the article the features of information-analytical work are considered in the system of tax administration of enterprises of Ukraine, in theory the basic forms of conducting of the planned measures are generalized on tax administration of domestic enterprises.

Ключові слова: *податкове адміністрування, бюджетні надходження.*

Вступ. Формування ефективної податкової політики й наближення її до міжнародних і європейських стандартів не можливе без ефективного податкового адміністрування. У системі податкового адміністрування особливо виділяються завдання реалізації функцій інформаційного й аналітичного забезпечення, підвищення віддачі від використання інструментів регулювання та ін. При цьому значущість податкового контролю в умовах трансформаційної економіки особливо зростає через істотний взаємозв'язок податкової і бюджетної політик.

Тим часом, повноцінній реалізації усіх функцій податкового адміністрування перешкоджає організаційна й законодавча неврегульованість основ і процедур його здійснення, а саме: відсутній спеціальний закон про податковий контроль, не уточнено визначення його видів, форм і методів. Недосконалою є й організаційна структура Державної податкової служби України, що згідно законодавства виступає основним адміністратором у системі управління бюджетними надходженнями [3].

Проблеми теорії і практики податкового контролю та частково адміністрування розглядалися в наукових працях, як закордонних учених, так і вітчизняних авторів. Зокрема, питання організації і класифікації податкового контролю розкрито в наукових працях таких економістів як: Є.В. Акчурина,

Л.К. Воронова, Г.Ю. Ісаншина, М.П. Кучерявенко, Л.А. Савченко, Л.М. Касьяненко, А.М. Поддєрьогін, Н.Н. Скворцов, В.А. Онищенко, В.П. Завгородній та ін. [1-6]. Проте інформаційно-аналітичні особливості проведення податкових перевірок і організації процесу податкового адміністрування в цілому розглянуті недостатньо.

Постановка завдання. Метою цієї роботи виступає теоретичне узагальнення основних форм проведення планових заходів щодо податкового адміністрування вітчизняних підприємств, а також виявлення проблемних питань, пов'язаних з функціонуванням підсистеми податкового контролю.

Результати. Концепція побудови раціональної системи податкового адміністрування (зокрема, ПДВ) передбачає два підрівня управління: планування й виконання перевірочних процедур на об'єкті. Припустимо, що в результаті роботи першого підрівня ДПП визначені об'єкт і період (час початку й закінчення) перевірки й уточнений склад групи інспекторів.

Основними видами перевірок при цьому є [1]:

1. Планові виїзні перевірки (документальні) – перевірки фінансово-господарської діяльності суб'єкта підприємництва, які передбачені в плані роботи контролюючого органа й проводяться за місцезнаходженням такого суб'єкта або за місцем розташування об'єкта власності. Планова виїзна перевірка проводиться за сукупними показниками фінансово-господарської діяльності суб'єкта підприємницької діяльності (СПД) за письмовим рішенням керівника відповідного контролюючого органа не частіше одного разу протягом календарного року.

2. Позапланові виїзні перевірки – перевірки, які не передбачені в планах роботи контролюючого органа та проводяться при наявності хоча б однієї з наступних обставин: А) за результатами зустрічних перевірок виявлені факти, які свідчать про порушення суб'єктом підприємницької діяльності норм законодавства; Б) суб'єктом підприємницької діяльності не подані у встановлений строк документи обов'язкової звітності; В) виявлена невірогідність даних, заявлених у документах обов'язкової звітності; Г) суб'єкт підприємницької діяльності подав у встановленому порядку скаргу про порушення законодавства посадовими особами контролюючого органа під час проведення планової або позапланової виїзної перевірки; Д) у випадку виникнення необхідності в перевірці відомостей, отриманих від імені особи, що мала правові відносини із суб'єктом підприємницької діяльності, якщо суб'єкт

підприємницької діяльності не надасть пояснення і їх документальні підтвердження на обов'язковий письмовий запит контролюючого органа протягом трьох робочих днів від дня одержання запиту; Е) проводиться реорганізація (ліквідація) підприємства; Ж) суб'єкт підприємницької діяльності заявив бюджетне відшкодування з ПДВ.

3. Повторні перевірки можуть проводитися у двох випадках: за рішенням вищого контролюючого органа, якщо у відношенні посадових або службових осіб контролюючого органа, які проводили планову або позапланову перевірку СПД, почате службове розслідування або порушено кримінальну справу; за рішенням ДПАУ, оформленому наказом за підписом її голови.

4. Оперативні перевірки – передбачають перевірку об'єктів господарювання юридичних осіб, їхніх філій, відділень і інших відособлених підрозділів, які не мають статусу юридичної особи, або фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності з питань дотримання ними встановленого порядку розрахунків зі споживачами за готівку з використанням ЕККА, грошових документів, лімітів готівки в касах і її використання при розрахунках за товари, роботи, послуги, наявності свідчень про державну реєстрацію СПД, ліцензій, торговельних патентів, інших спеціальних дозволів на здійснення окремих видів підприємницької діяльності й марок акцизного збору, а також обстеження будь-яких виробничих, складських, торговельних і інших приміщень, які використовуються як юридична адреса СПД або для одержання доходів, сплати податку з реклами, збору за паркування автотранспорту, ринкового збору, курортного збору, збору за розміщення об'єктів торгівлі, не оподатковуваних податком платежів і з інших питань, обумовлених податковим законодавством, які виникають у ході оперативної перевірки.

5. Перевірки, проведені на прохання суб'єкта підприємницької діяльності.

Перш ніж приступити безпосередньо до проведення контрольно-перевірочного процесу, інспектор повинен ознайомитися з фінансово-економічними показниками об'єкта. На підставі "Типової програми перевірки", основні положення якої розроблені ДПА України та конкретизовані з урахуванням специфіки об'єктів контролю з боку ДПА в окремій області, розробляється "Програма перевірки об'єкта". Перераховані в "Програмі перевірки об'єкта" напрямки перевірок, конкретизовані існуючими методиками й інструкціями, що опираються на законодавчі постанови та лежать в основі розробки "Робочого плану проведення перевірки". В "Робочому плані

проведення перевірки" вказуються строки виконання й інспектори, відповідальні за перевірку певних напрямків.

На підставі даних перевірки кожним інспектором формується "Довідка", що підписується інспектором і головним бухгалтером підприємства, на якому здійснюється контроль. На підставі інструктивних положень дані з "Довідок" узагальнюються в "Акті перевірки". Формальний аналіз перерахованих документів показує, що кожний з них має чітку структуру та зміст. Структура та зміст наступних документів визначається структурою та змістом попередніх. В умовах жорсткого обмеження на строки підготовки до перевірки та формування підсумкового акту актуальним є завдання автоматизації процесу формування та обробки документів.

Крім того, кожний етап контрольно-перевірочної роботи повинен бути побудований з урахуванням декількох факторів планування процесів податкового адміністрування, у тому числі таких як:

- величина об'єкта, що перевіряє: малий, середній, великий і особливо великий платник. Цей показник повинен впливати на: строки проведення перевірки; глибину аналізу фінансово-господарської діяльності СПД; включення до програми перевірки великих і особливо-великих СПД додаткових пунктів, таких як перевірка правильності формування статутного фонду, інвестиційної діяльності, діяльності на ринку цінних паперів, аналіз своєчасності погашення заборгованості перед контрагентами та ін.;

- галузь, до якої належить об'єкт перевірки. Специфіка виду діяльності СПД у першу чергу повинна визначати коло об'єктів, що перевіряються, а також рівень кваліфікації ревізора. В існуючому в сучасній Україні податковому законодавстві крім основних законів і підзаконних актів, існує величезна кількість нормативних документів, що регламентують той або інший вид діяльності. Особливо специфічними є такі галузі: гірничо-металургійний комплекс, будівельна діяльність, автомобільні перевезення за межі митного кордону України, геологорозвідка, сільськогосподарська діяльність і багато інших.

Крім того, існують підприємства вузької спеціалізації, відсоток яких у загальній масі суб'єктів підприємницької діяльності країни незначний. Нормативно-правові документи, що регламентують ці види діяльності, нечисленні та не відображають у повній мірі всі аспекти діяльності таких підприємств і з часом суперечать один одному й законам України.

Наприклад, однією з таких проблемних галузей є вітроенергетика. Сьогодні в Україні існує 5 вітроенергостанцій. Міністерство палива й енергетики України одним із завдань пріоритетного розвитку енергетики в Україні ставить розвиток альтернативних джерел енергії, у тому числі енергії вітру. У ціні всієї електроенергії, що споживає населення й суб'єкти господарювання, закладений відсоток, що перераховується на розвиток вітроенергетики України. Щомісяця ці суми перераховуються в спецфонд відповідного міністерства, після чого відбувається перерозподіл коштів відповідно до затвердженого кошторису між існуючими вітроенергостанціями. Такі кошти мають цільовий характер і повинні витратитися на будівництво й експлуатацію вказаних станцій переважно (90% і більше) зі зроблених в Україні комплектуючих із залученням робочої сили, у тому числі наукових співробітників, переважно (90% і більше) українців.

Логічно буде припустити, що зазначені вище підприємства будуть збитковими. Це пов'язане з рядом причин: велика витратна частина на безпосереднє будівництво, недосконалість вироблених в Україні складових вітряків, у тому числі лопат і, як наслідок, необхідність їхньої частоті заміни, вкладення коштів у науково-дослідні роботи в галузі вітроенергетики, амортизація збудованих об'єктів та ін. Наслідком такої фінансово-господарської діяльності є не тільки збитки за "податком на прибуток", але й від'ємне значення за податком на додану вартість, як наслідок – наявність бюджетного відшкодування з ПДВ.

У ході проведення заходів податкового адміністрування встає закономірне питання: чи має право СПД, що одержує кошти з Державного бюджету України, одержувати бюджетне відшкодування з ПДВ? Жоден нормативний акт не регламентує це питання, що є причиною конфліктів між підприємствами, що здійснюють зазначений вид діяльності, і органами Державної податкової служби України. На численні листи на адресу ДПА України та міністерства і відомства України як з боку регіональних ДПІ, так і з боку самих вітроенергетиків, або залишаються без відповіді, або суть відповіді полягає в резюме такого характеру: суми бюджетного відшкодування з ПДВ у розмірі 2-3 млн.грн. на рік у загальній сумі бюджетної заборгованості є незначними, тому приймати зміни до законодавства є недоцільним.

Висновки. По-перше, у відповідність із чинним законодавством інструментарій податкового адміністрування може бути реалізований у вигляді

5-и укрупнених видів перевірок. Причому перевірка являє собою другий етап системи планування процесів податкового адміністрування й завершується складанням структурованого комплексу взаємозалежних документів. По-друге, при формуванні інформаційної бази та виборі аналітичних процедур на об'єкті перевірки варто враховувати кілька специфічних факторів, а саме: розмір підприємства, види діяльності підприємства, галузь, специфічні виробничі особливості. По-третє, істотною складовою підвищення ефективності податкового адміністрування є необхідність постійного вдосконалювання нормативно-правового забезпечення та створення умов для ефективного використання інструментів зворотного зв'язку (Законодавчий орган – ДПАУ – регіональні ДПІ – платник податку).

Основними напрямками подальшого розвитку розглянутих у цій роботі завдань є формалізація процесу планування проведення перевірок і вдосконалювання методів збору й обробки інформації, у тому числі, що забезпечує зростання економічної віддачі від податкової системи в цілому за рахунок скорочення витрат на податкове адміністрування.

Література

1. Акчурина Е.В. Налоговая проверка и ее последствия: Налоговый контроль. Виды налоговых проверок. Презумпция невиновности налогоплательщика. Исправление ошибок до проверки и во время проверки. Акт документальной проверки. Оспаривание результатов налоговой проверки: Учеб.-практ. пособие – М.: Экзамен, 2004. — 142 с.
2. Завгородний В.П. Налоги и налоговый контроль в Украине. — К.: А.С.К., 2003. – 620 с.
3. Чередніченко А.П. Податковий контроль в умовах трансформаційної економіки України: Монографія. – К.: ТОВ „Видавництво „Аспект-Поліграф”, 2005. – 204 с.
4. Податковий аудит: Навчальний посібник / Заг. ред. В.А. Онищенко, А.О. Чугаєва. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. – 398 с.
5. Скворцов Н.Н. Налоговый менеджмент: стратегия и тактика: В 10 кн. Кн. 10: Управленческое консультирование. Налоговый инспектор- консультант налогоплательщика. – К. : Вища школа, 2002. — 240 с.
6. Механизмы налогового менеджмента: Монография / Под общ. ред. проф. Лысенко Ю.Г. – Донецк: ООО "Юго-Восток, Лтд", 2006. – 248 с.